

ПЕРЕДУМОВИ, МОТИВИ ТА ПРИЧИНИ КОНЦЕНТРАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

BACKGROUND, MOTIVES AND CAUSES CONCENTRATION OF BANKING CAPITAL

У статті досліджено передумови, мотиви та причини концентрації банківського капіталу. Розглянуто процеси концентрації, консолідації та централізації капіталу. На шляху укрупнення комерційних банків, кожний банк при укладанні угод злиття та поглинання буде керуватися своїми спонукальними мотивами. На основі мотивів, якими керуються банки при нарощенні капіталу, формуються причини концентрації. Головною метою банківських установ при концентрації капіталу є максимізація прибутку та посилення конкурентних переваг на ринку, що зумовлені значно кращими фінансовими можливостями.

The article investigates the prerequisites, motives and reasons for the concentration of banking capital. The processes of concentration, consolidation and centralization of bank capital.

Background concentrations rise motives, motives - causes the concentration of banking capital. There are organizational, legal and economic background concentration of banking capital. The study analyzes the impact of the prerequisites for concentration based on the banking system of Ukraine. The process of consolidation of banking capital is characterized by a decrease in the number of banks, whose intensity was observed during the 2008 financial crisis. Determined that the excessive concentration of banking capital may be accompanied by a number of negative consequences. Crucial in the direction defined concentration of domestic banks in the near future, become the legal premise, namely - the new capital requirements specifications recommended by Basel 3.

Towards the consolidation of commercial banks through mergers and acquisitions, each commercial bank at the conclusion of mergers and acquisitions will be guided by their motivations. In summary, the reasons for the concentration of banking capital divided into social, tactical, and strategic skill.

Based on the reasons that govern banks with capital accretion formed causes concentration. If the preconditions are formed in the environment functioning of the bank, do not depend on the specific performance of individual banks, the cause is usually a reflection of specific problems in the complicated position of the bank in the financial services market. The reasons are influenced by and based on the results of each bank separately and are highly specific, individual character in a particular case.

The main goal of banking institutions at a concentration of capital is to maximize profits and enhance competitive advantages in the market, due to significantly better financial opportunities.

The concentration is realized on the basis of accelerated growth of domestic capital or through external growth, by combining capital.

Ключові слова: банківський капітал, концентрація банківського капіталу, консолідація, централізація, чинники концентрації, передумови, мотиви, причини концентрації банківського капіталу.

Keywords: bank capital, the concentration of banking capital, consolidation, centralization, concentration factors, assumptions, motives, causes the concentration of banking capital.

**Катерина
Суторміна**
асистент кафедри
менеджменту
банківської
діяльності
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Sutormina K.
assistant of
Department of
banking
management
SHEI «Kyiv
National Economic
University named
after Vadym
Hetman»

Постановка проблеми. Необхідною умовою подальшого розвитку та стабілізації банківського сектору є нарощення капіталу, досягти якого за сучасних умов можна, переважно, за рахунок концентрації капіталу.

Вітчизняна банківська система в її теперішньому стані не готова в повному обсязі забезпечити реальний сектор довгостроковими кредитними ресурсами, надати повний спектр банківських послуг відповідної якості, забезпечити різноманітність запропонованих послуг в усіх регіонах країни. При зростанні обсягів операцій при низькій капіталізації, українська банківська система буде зберігати нестабільність навіть в умовах економічного зростання.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Дослідженню теоретичних засад розвитку і посилення процесів концентрації банківського капіталу присвятили свої наукові праці вітчизняні вчені-економісти: М. Д. Алексеєнко, У. В. Владичин, М.А. Козоріз, С. В. Мочерний, С. К. Реверчук, Л. С. Тришак, Р. А. Слав'юк, Т. С. Смовженко, Н. М. Шелудько, Н. І. Версаль, В. І. Міщенко, М. І. Савлук. Проте багато питань, пов'язаних із передумовами процесів концентрації банківського капіталу, розв'язання яких має важливе наукове і практичне значення, опрацьовані недостатньо.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення передумов, мотивів та причин концентрації банківського капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концентрація банківського капіталу створює можливості збільшення ресурсів і активів, освоєння нових ринків, розширення спектру запропонованих послуг, капітальну базу, закріпити позиції на ринку фінансових послуг. В такому випадку вітчизняні банки зможуть повноцінно функціонувати як на внутрішньому ринку, так і в системі міжнародного співробітництва [1, с. 16]. Концентрація банківського капіталу є об'єктивною умовою, яка забезпечує економічне зростання і національну економічну безпеку.

Взаємопов'язаними складовими елементами концентрації капіталу є консолідація та централізація. Під концентрацією банківського капіталу розумі-

ють процес зростання величини банківського капіталу шляхом збільшення ресурсної бази банку внаслідок здійснення реструктуризаційних (злиття, поглинання) та відтворювальних (нагромадження, капіталізація) економічних процесів [1, с. 16].

З точки зору концентрації банківського капіталу, централізація представляє собою процес примусового або добровільного об'єднання індивідуальних капіталів зі збереженням юридичної самостійності установ.

В економічній літературі консолідація капіталу, зазвичай, розглядається як процес об'єднання (злиття) капіталів суб'єктів господарювання з метою підвищення ефективності, максимізації прибутку компанії та посилення конкурентних переваг на ринку, шляхом забезпечення якісно нового процесу приросту капіталу за рахунок його перерозподілу, зміни структури та капіталізації доходів [2, с. 145]. Крім того існують і інші думки. Зокрема Коровина С.С. розглядає концентрацію капіталу не тільки як процес, а й як частину корпоративної стратегії банків, обумовленою дією зовнішніх та внутрішніх факторів [3]. До зовнішніх відносяться чинники, які визначають умови функціонування банків, а внутрішні чинники залежать від самого банку і формуються під впливом інтересів акціонерів, менеджменту та фінансових індикаторів діяльності банку (рис.1).

Порівнюючи централізацію та консолідацію вважаємо, що консолідація є ефективнішим напрямом концентрації, так як призводить до більш фундаментальних змін в банківській системі [4, с.208].

Процеси концентрації капіталу сприяють реалізації призначенню капіталу як вартості, що приносить додаткову вартість. Тому дедалі актуальнішим постає питання визначення передумов, мотивів та причин, що спонукають банки до концентрації капіталу.

Передумови концентрації породжують мотиви, мотиви – причини концентрації банківського капіталу (рис. 2).

До організаційних передумов концентрації банківського капіталу відноситься достатній рівень розвитку фінансових інститутів. Законодавчими пере-

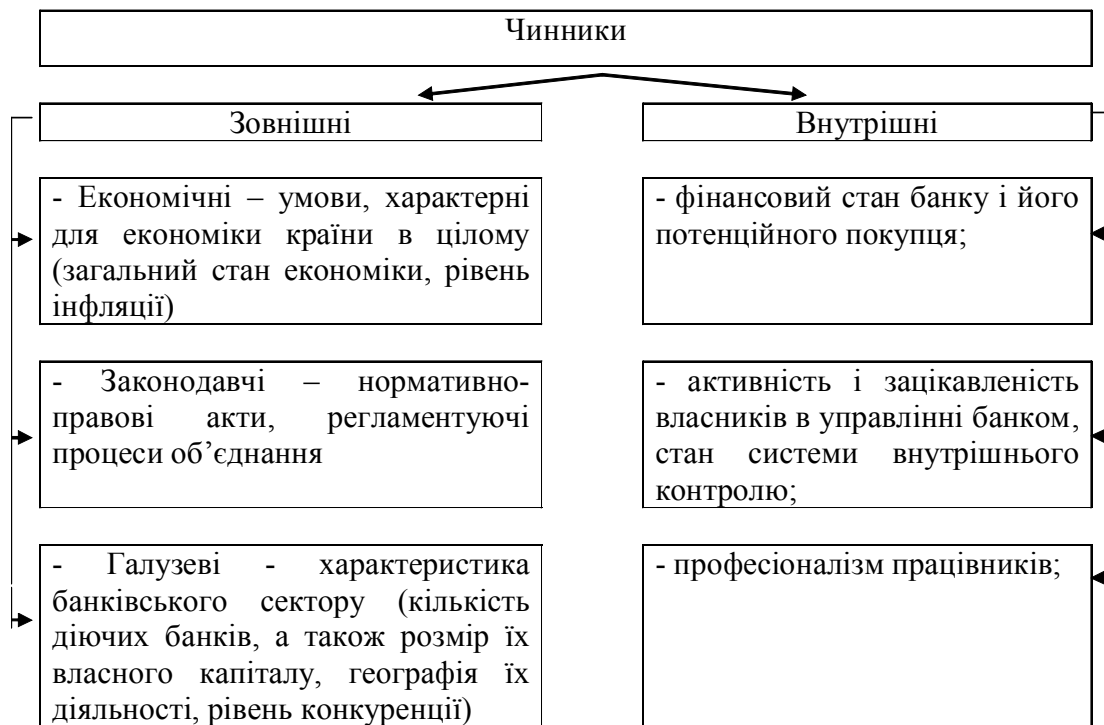

Рис.1 Чинники впливу на процеси консолідації, [3, с.23]

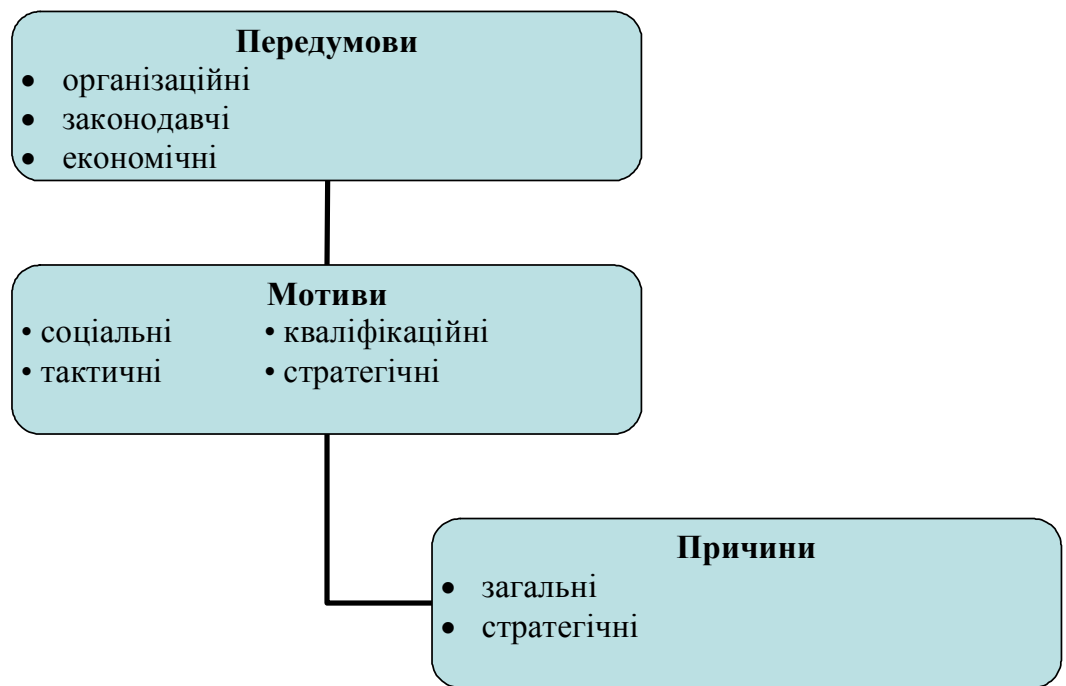

Рис. 2 Передумови, мотиви та причини концентрації банківського капіталу, [розроблено автором]

думовами є наявність необхідної законодавчої бази для реалізації процесу концентрації капіталу. До економічних належать: конкуренція; фінансово-економічні кризи; розміри вільних ресурсів в банківському секторі; переоцінка довіри банкам; рівень інфляції; фінансова глобалізація; формування транснаціонального капіталу; зростання міжнародних потоків капіталу.

Прослідкуємо вплив передумов на концентрацію на основі діяльності банківської системи України.

Зокрема, до організаційних передумов концентрації банківського капіталу відносяться тенденції зумовлені змінами у Законі України «Про банки і банківську діяльність» прийнятими 24.07.2009 № 1617-VI, якими передбачено створення нових банків лише у

формі публічних акціонерних товариств та кооперативних банків. Зміни пов'язані з підвищенням вимог щодо мінімальних розмірів статутного капіталу банку до 120 млн. грн. відносяться до економічних передумов концентрації банківського капіталу [5].

Процес консолідації банківського капіталу характеризується зменшенням кількості банків, інтенсивність якого спостерігалась протягом фінансової кризи 2008 року (табл. 1). Це відбувалось як з причини, пов'язаної з відкликом ліцензії, так і з причин, пов'язаних з консолідацією капіталів через злиття та поглинання.

Так, станом на 01.01.2009 року на території України було надано ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій 184 банкам, а станом на 01.01.2014 року їх кількість зменшилась на 2,17 %; зареєстровано 50 банків з іноземним капіталом (з них 18 – це банки зі стовідсотковим іноземним капіталом), а станом на 01.01.2014 року за офіційними даними Національного банку України кількість банків з іно-

земним капіталом становить 49 банків, з них 19 – це банки зі стовідсотковим іноземним капіталом. Банківська система України дуже сильно фрагментована. Протягом 2009 – 2013 р. спостерігається тенденція зменшення кількості банків, яким надана ліцензія НБУ, при цьому обсяг капіталу збільшується. Так, станом на 01.01.2014 р. капітал зріс на 78,1% в порівнянні з 2009 р.

Якщо порівнювати з кількістю банків у різних країнах світу, то дослідження показують, що на 70% світових варіацій кількості банків впливає розмір території, чисельність населення і ВВП на душу населення. І якщо провести аналогію між щільністю населення і кількістю банків, слід зазначити, що в середньому у європейських країнах банківських установ у два рази менше, ніж в Україні [7]. Така порівняно висока концентрація банків в Україні має як позитивні, так і негативні наслідки. Зокрема до позитивних можна віднести: впровадження прогресивних технологій та підвищення рівня капіталізації; посилення конкуренції;

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України станом на 01.01, [6]

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій,	175	184	182	176	176	176	180
з них:							
Темпи приросту кількості банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій, %	-	5,14	-1,09	-3,3	0	0	2,2
1. Кількість банків за участю іноземного капіталу	53	50	55	53	53	53	49
Темпи приросту кількості банків за участю іноземного капіталу, %	-	-5,66	10	-3,64	0	0	-7,5
2. Кількість банків зі 100%-вим іноземним капіталом	17	18	20	22	22	22	19
Темпи приросту кількості банків зі 100%-вим іноземним капіталом, %	-	0,05	0,1	0,1	0	0	-13,6
Активи банків, млн грн	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095
Темпи приросту активів банків, %	-	54,50	-4,94	7,02	11,91	6,92	13,3
Капітал, млн грн	69 578	119 263	115 175	137 725	155 487	169 320	192 599
Темпи приросту капіталу банків, %	-	71,41	-3,43	19,58	12,90	8,90	

підвищення якості та кількості послуг, що пропонуються банками; більш широкую свободу вибору для клієнта; розвиток підходів в обслуговуванні.

Разом з тим, надмірна концентрація банківського капіталу може супроводжуватися цілою низкою негативних наслідків, зокрема:

1) зменшення ефективності виконання основних функцій банків, зокрема трансформаційної функції, через те, що акумульовані кошти розосереджуються серед великої кількості банків;

2) ускладнення контролю з боку регулюючих органів;

3) підвищення ймовірності системних ризиків, через імобільність великих структур;

4) посилення недовіри до банків з боку населення.

5) витіснення дрібних та середніх банків із фінансового ринку потенційно може створити певні труднощі для малих і середніх підприємств і фізичних осіб щодо отримання кредитів та інших банківських послуг;

6) зниження якості послуг і уповільнення розвитку банківських технологій;

7) поступова монополізація кредитного ринку створює для банків можливість занижувати процентні ставки за депозитами і завищувати їх за кредитами;

8) обмеження пропозиції кредитів, що спрямовуються у реальний сектор, а це в свою чергу, негативно впливатиме на весь економічний розвиток.

Вирішального значення у визначенні напряму концентрації вітчизняних банків, у найближчому майбутньому, набувають законодавчі передумови, а саме – нові нормативи вимог до капіталу, рекомендовані Базелем 3. Так, основні зміни стандартів в порівнянні з Базель 2 відносяться до підвищення частки капіталу першого рівня з 4% до 6% від активів банку, а також створення додаткового спеціального резервного капіталу у розмірі 2,5%. Таким чином, внаслідок впровадження нових вимог, об'єктивно відбуватиметься укрупнення комерційних банків шляхом злиття та поглинання.

На цьому шляху кожний комерційний банк при укладанні угод злиття та поглинання буде керуватися свої-

ми спонукальними мотивами. В узагальненому вигляді мотиви концентрації банківського капіталу поділяються на соціальні, тактичні, кваліфікаційні та стратегічні. До соціальних мотивів банку можна віднести повне задоволення потреб клієнтів (безпосередніх та можливих) і надання дешевих довгострокових кредитів, без яких неможливий розвиток економіки регіону. Тактичними мотивами банку є погашення своїх зобов'язань, постійне нарощення статутного капіталу та можливість брати участь у фінансуванні великих проектів і інвестиційних програм. До кваліфікаційних мотивів концентрації банківського капіталу можна віднести прагнення до підвищення якості і ефективності управління, бажання керівництва розширити поле своєї діяльності за рахунок використання знань та досвіду «влившись» спеціалістів. Стратегічними мотивами банку при концентрації капіталу є: зміцнення позицій на фінансових ринках; підвищення конкурентоспроможності банку; зменшення ймовірності банкрутства банку під час фінансових криз; підвищення стабільності банку.

В цілому до мотивів концентрації капіталу можна виділити:

- територіальне розширення обслуговування (географічна диверсифікація, доступ до інвестиційно привабливих регіонів та міжнародних ринків);

- збільшення функціонального потенціалу (залучення додаткових коштів, збільшення ресурсів, укрупнення продуктів, досягнення ефекту масштабу);

- підвищення стійкості та стабільності банку;

- досягнення ефекту синергії, тобто одержання переваг від поєднання ресурсів первіснонезалежних економічних суб'єктів, що були їм раніше не доступні;

- фінансова економія банку (диверсифікація кредитних ризиків, зниження втрати ліквідності);

- підвищення конкурентоздатності банку (зростання ринкової частки, зміцнення іміджу, зниження вартості банківських послуг, економія від масштабу);

- оптимізація організаційної та управлінських структур (удосконалення бізнес-процесів, розширення набору

ліцензій, новітехнічні й технологічні переваги).

На основі мотивів, якими керуються банки при нарощенні капіталу, формуються причини концентрації (рис. 3). Якщо передумови формуються у зовнішньому середовищі функціонування банку, не залежать від конкретних показників діяльності кожного окремого банку, то причини є зазвичай відображенням конкретних проблем в ускладненні позиції банку на ринку фінансових послуг. Отже причини формуються під впливом та за результатами діяльності кожного банку окремо, та мають суто специфічний, індивідуальний характер в окремо взятому випадку.

Головною метою банківських установ при концентрації капіталу є максимізація прибутку та посилення конкурентних переваг на ринку, що зумовлені значно кращими фінансовими можливостями.

Процес концентрації реалізується на основі пришвидшеного внутрішнього зростання капіталу або через зовнішнє зростання, тобто через об'єднання капіталу.

Більш реальним стає напрям об'єднання вже існуючих банків. Це може сприяти створенню висококапіталізованої банківської системи. Така система буде більш стійкою, зможе відновити довіру населення до вітчизняної банківської системи та залучити грошові ресурси фізичних осіб.

Стратегічною задачею при концент-

рації банківського капіталу є укрупнення банків. Концентрація дасть їм можливість збільшити власні ресурси і активи, освоїти нові ринки, розширити спектр надаваних послуг, клієнтську базу, закріпити позиції на ринку фінансових послуг. Тільки в цьому випадку вони зможуть повноцінно функціонувати як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

ВИСНОВКИ

Питання інтеграції іноземних фінансових посередників в банківську систему і ступінь їх впливу на економічні процеси в приймаючій країні мають велику актуальність. Наслідки концентрації банківського капіталу багато в чому пов'язані зі ступенем лібералізації національної банківської системи та впливом процесів глобалізації.

На нашу думку, першочерговими передумовами концентрації банківського капіталу є економічні. Адже саме економічна ситуація в країні та в світі в цілому є причиною законодавчих та організаційних змін. Серед причин концентрації у вітчизняному банківському секторі, основними є проблеми недостатньої капіталізації та фінансової стійкості.

Процеси концентрації банківського капіталу сприяють нарощуванню капіталу, що дає змогу забезпечити стабільність як банківської установи, так і держави, що створить фінансову основу для забезпечення економічного зростання країни.

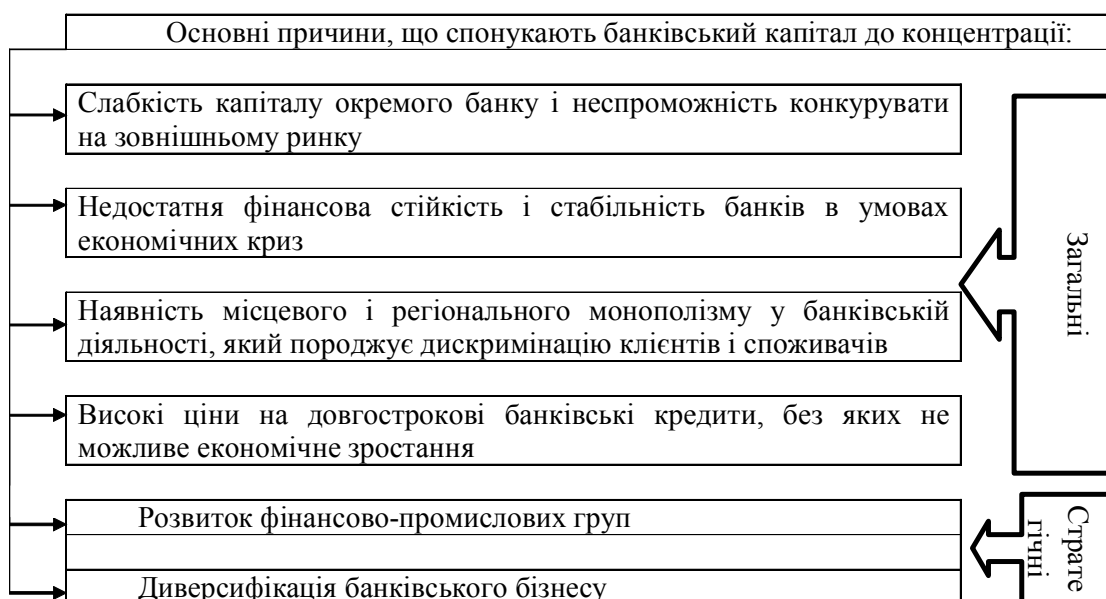

Рис. 3 Причини концентрації банківського капіталу, [8, ст. 316]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Реверчук С.К. Концентрація банківського капіталу в Україні: управління і досвід : монографія / О.Д. Вовчак, Ю.О. Бойко / за наук. ред д.е.н., проф. Реверчука С.К. – Львів: «Растр-7», 2012. – 192 с.
2. В.В. Матвеев, Т.А. Нікітіна. Консолідація капіталу як інструмент конкурентної стратегії суб'єктів світового ринку авіабудування // Збірник наукових праць: Проблеми підвищення ефективності інфраструктури.- 2010., Вип.27. – с. 144 – 148
3. Коровина С.С. Мотивы и процесс консолидации банковского сектора Российской Федерации ... автореферат канд. экон. наук: 08.00.10 / Светлана Сергеевна Коровина: Федеральное государственное бюджетное учреждение высшего профессионального образования «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов». – Санкт-Петербург, 2011. -23 с.
4. Черкашина К. Ф. Злиття та поглинання: шлях до концентрації банківського капіталу / К. Ф. Черкашина // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 14. – Суми, 2005. – С. 207–212
5. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 року № 2121-III—[Електронний ресурс] // Сайт Верховної ради України. — Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>
6. Річний звіт про діяльність банківського нагляду України в 2013 році. Інформаційні матеріали [Електронний ресурс]. – К., 2013. - Режим доступу до журн.: <http://www.bank.gov.ua>
7. Мазур Г. Особливості функціонування вітчизняної банківської системи на шляху до світових стандартів // Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем: Збірник тез XII Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів та студентів, 28-29 березня 2012 р. / Відп. за вип. О.О.Другов. – Львів: ЛІБС УБС НБУ, 2012.– с.190-192
8. Бойко Ю.О. Необхідність і сучасні напрями концентрації банківського капіталу в Україні // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011., Вип. 21.12. – С. 314 – 321

REFERENCES

1. Reverchuk S.K. The concentration of banking capital in Ukraine and management experience: monograph / OD Lupus , JA Boyko / for science. ed prof. Reverchuka S.K. - Lviv: «Raster -7», 2012 . - 192 p.
2. V. Matveev, T.A. Nikitin. Consolidation of capital as a tool of competitive strategy business world market aeronautics // Proceedings: Problems of increasing efficiency infrastructure. - 2010. , Vyp.27 - P. 144 - 148
3. S.S. Korovin. Motives and the process of consolidation of the banking sector of the Russian Federation ... PhD dissertation. ehkon. Sciences: 08.00.10 / Svetlana Korovin: Federal State Institution of Higher Professional Education «Saint-Petersburg State University of Economics and Finance» - St. Petersburg, 2011. -23 P.
4. Cherkashyna K.F. Mergers and acquisitions: the path to the concentration of banking capital / K.F. Cherkashyna // Problems and prospects of the banking system of Ukraine: Coll. sciences. works. T. 14. - Amounts 2005. - P. 207-212
5. Law of Ukraine «On Banks and Banking Activity» dated 07.12.2000 , № 2121 -III-[Electronic resource] // Site of the Parliament of Ukraine. - Access <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>
6. Annual Report on Banking Supervision in Ukraine in 2013. Materials [electronic resource]. - K., 2013. - Access to the journal.: [Http://www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua)
7. Masur H. Features functioning of the banking system towards international standards // Theoretical and applied aspects of the analysis of financial systems: Abstracts of the XII International Scientific Conference and students, March 28-29, 2012 / Ed. by vol. O.O.Druhov . - Lviv: LIBS UB NBU, 2012. - P.190 -192
8. Boyko J.O. Necessity and modern trends of concentration of banking capital in Ukraine // Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine. - 2011. , Vol. 21.12. - S. 314 - 321